

УДК 378.1:[37:33]

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ ЯКОСТЕЙ ПРИ ПІДГОТОВЦІ ІНЖЕНЕРІВ-ПЕДАГОГІВ ЕКОНОМІЧНОГО ПРОФІЛЮ

©Паюнова А. В.

*Українська інженерно-педагогічна академія
Навчально-науковий професійно-педагогічний інститут (м. Бахмут)*

Інформація про автора:

Паюнова Анастасія Вікторівна: ORCID: [0000-0002-9144-113X](https://orcid.org/0000-0002-9144-113X); nastya-payunova@mail.ru; асистент кафедри інженерної педагогіки та психології; Українська інженерно-педагогічна академія Навчально-науковий професійно-педагогічний інститут (м. Бахмут); вул. Артема 5, м.Бахмут, 84511, Україна.

Дослідження присвячене актуальній темі – формування професійних якостей інженерів-педагогів економічного профілю. Обґрунтована актуальність дослідження даної теми та проблеми. У статті висвітлюється проблема формування професійних якостей майбутніх фахівців та окреслені основні якості, які необхідно формувати. На основі аналізу праць науковців та власних досліджень у статті розглядаються основні теоретичні підходи щодо особливостей формування професійних якостей інженерів-педагогів економічного профілю. Визначені основні професійно важливі якості інженера-педагога економічного профілю та перелічено знання та вміння, які необхідно формувати в навчально-виховному процесі. Особливу увагу автор приділяє визначенню основних чинників, що визначають рівень підготовленості інженера-педагога економічного профілю до професійної діяльності.

Проаналізовано зміст діяльності та виділені необхідні знання, вміння та навички, які необхідно формувати в навчально-виховному процесі. Обґрунтовано сутність та критерії сформованості професійної значущості певних якостей особистості майбутнього фахівця.

Ключові слова: професійна підготовка, інженер-педагог, професійні якості, підготовка фахівці, зміст освіти, формування особистості.

Паюнова А.В. «Проблемы формирования профессиональных качеств при подготовке инженеров-педагогов экономического профиля»

Исследование посвящено актуальной теме - формирование профессиональных качеств при профессиональной подготовке инженеров-педагогов экономического профиля. Обоснована актуальность исследования данной темы. В статье освещается проблема формирования профессиональных качеств будущих специалистов и определены основные качества, которые необходимо формировать. На основе анализа работ различных авторов и собственных исследований в статье рассматриваются основные теоретические подходы к проблеме формирования профессиональных качеств инженеров-педагогов экономического профиля. Определены основные профессионально важные качества инженера-педагога экономического профиля и перечисленные знания и умения, которые необходимо формировать в учебно-воспитательном процессе. Особое внимание автор уделяет определению основных факторов, которые определяют уровень подготовленности инженера-педагога экономического профиля к профессиональной деятельности.

Проанализировано содержание деятельности и выделены необходимые знания, умения и навыки, которые необходимо формировать в учебно-воспитательном процессе. Обоснованы сущность и критерии сформированности профессиональной значимости определенных качеств личности будущего специалиста.

Ключевые слова: профессиональная подготовка, инженер-педагог, профессиональные качества, подготовка специалиста, содержание образования, формирование личности.

A. Paiunova «The professional qualities formation problems for the preparation of economics teacher-engineers»

Research devoted to the actual topic about the formation of professional skills in the training of economics teacher-engineers. Actuality of study of the topic was grounded. The main theoretical approaches to the professional qualities formation problems of economics teacher-engineers were considered in the article. The importance and stages of the experts' professional skills in the modern development of society were revealed. The main factors that determine the level of economics teacher-engineers preparedness to the profession were defined.

The content of the activity was analyzed and the necessary knowledge and skills that are necessary to form in the educational process were dedicated. The essence and significance criteria of professional formation of certain qualities of future specialist were provided.

Key words: training, teacher-engineers, professional skills, expert's training, content, personality formation.

Постановка проблеми. Освіта та професійна підготовка є визначальними чинниками у працевлаштуванні випускників вищих навчальних закладів. Від їх рівня залежить якість кадрового потенціалу ринку праці в Україні. Тому все більше випускників вищих навчальних закладів з'являються на ринку праці, не маючи достатньої професійної підготовки. Це зумовлено тим, що держава фактично зняла з себе обов'язок щодо забезпечення обов'язкового працевлаштування випускників. Крім того, існує суттєвий розрив між вимогами роботодавця до фахівця та високого рівня теоретичної підготовки, що не підкріплена відповідним розвитком трудових умінь та навичок. Це врешті-решт впливає на можливості їхнього реального працевлаштування. Отже, виникає проблема в необхідності підвищенні якості професійної підготовки фахівців, зокрема інженерів-педагогів економічного профілю у процесі професійної підготовки

Актуальність проблеми полягає у виборі та дослідженні оптимальних педагогічних умов, які б забезпечили успішність формування професійних якостей інженера-педагога економічного профілю. В межах дослідження нами виділені такі суперечності:

між потребами суспільства, сучасних вимог ринку праці та існуючими підходами до професійної підготовки інженерів-педагогів економічного профілю;

між тенденціями розвитку української економіки перехідного періоду та недостатніми педагогічними умовами формування професійних якостей майбутніх інженерів-педагогів економічного профілю у процесі навчання у ВНЗ.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження особливостей формування професійно важливих якостей інженерів-педагогів економічного профілю.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питанням професійної підготовки фахівців присвячені праці таких українських та зарубіжних науковців, а саме: особливості професійної підготовки інженерів-педагогів висвітлюються у працях В. Бажутіна, В. Безрукової, О. Белової, І. Васильєва, О. Коваленко[], Н. Кузьміної, М. Кухарєва, М. Лазарєва, А. Малєнка, А. Мєлєцїнека, Г. Стаїнова, Н. Ерганової та ін., у тому числі основи економічної освіти відбиті у працях таких учених, як А. Аменд, З. Валєєва, Ю. Васильєв, Н. Гордїєнко, О. Горохольська, Л. Кураков, Л. Любїмов, М. Малишев, Л. Мєльникова, А. Нисимчук, А. Прутченков та ін. Праці В. Беспалько, В. Боголюбова, В. Борисова, М. Дїго, Н. Ільїна, Н. Кузьміна визначаються дослідженнями професійно значущих якостей фахівців.

Однак результати аналізу наукової літератури переконують, що проблема розвитку професійно важливих якостей у інженерів-педагогів економічного профілю недостатньо висвітлена, а отже, потребує подальшого дослідження.

Виклад основного матеріалу. Вступ країн у вік інформаційних вимог вимагає підвищення до певного рівня освіти фахівців, що є складним завданням, вирішення якої залежить від того, як буде сформовано зміст освіти. Основними цілями системи вищої професійної освіти є підготовка фахівців та створення умов для розвитку особистості в освітньому процесі. Умовою становлення особистості є розвиток, удосконалення самої діяльності. Формування особистості у ВНЗ постійно ускладнюються за змістом і способами

здійснення видів діяльності. При самостійному виконанні професійної діяльності особистість сама перетворюється на чинник розвитку діяльності, що свідчить про досягнення нею рівня творчого розвитку. Набуття фахівцем ділових і особистісних якостей стимулює розвиток професійної діяльності, а її якісний новий рівень, у свою чергу, призводить до подальшого особистісного розвитку [].

Провідною діяльністю студентів є навчальна, в процесі якої відбувається подальше становлення особистості, набуваються знання, вміння, навички, формуються якості, необхідні для професійної діяльності фахівця [;]. Розвиток особистості повинний відбуватися від курсу до курсу. Послідовна зміна провідної діяльності від об'єкта педагогічного впливу до суб'єкта професійної діяльності веде до досягнення мети - підготовці фахівця з розвиненими властивостями і професійно важливими якостями особистості, необхідними майбутньому інженеру-педагогу економічного профілю.

До професійно важливих якостей майбутніх інженерів-педагогів економічного профілю можна віднести такі, як: відповідальність, організованість, практичність, цілеспрямованість та наполегливість у досягненні поставленої мети, здатність до аналітичного, системного та логічного мислення, спроможність протягом довгого періоду часу займатись одноманітним видом діяльності, вміння працювати в умовах дефіциту часу та інформації, відкритість та готовність до співробітництва, вміння дипломатично вирішувати конфлікти та працювати в команді, висока працездатність та ін.

Великими шансами досягти успіху в якості економіста мають студенти з високою відповідальністю, організованістю, практичністю, цілеспрямованістю та наполегливістю у досягненні мети. В роботі економіста надто багато всього: контакти з партнерами, терміни виконання замовлень, оформлення документації - все це пов'язано між собою. Тому ці якості у роботі дуже високо цінуються.

Економіст повинен мати здатність до аналітичного, системного, логічного мислення - розумітися на законах економічної науки й законах розвитку суспільства, вміння аналізувати статистичні дані і давати їм вірну інтерпретацію, вміння мислити логічно, а також робити висновки з урахуванням дії різних тимчасових і постійних чинників. Щоб справлятися з цими завданнями, економіст зобов'язаний володіти математичним апаратом. Невипадково на всіх без винятку економічних факультетах вивченню математики відводиться велике місце.

Важливе значення має і загальна емоційна стійкість. Економісту, особливо починаючи з певного рівня, доводиться вирішувати багато завдань та брати на себе всю відповідальність за можливий ризик. Уміння зберігати спокій, не піддаватися хвилинним настроям.

Спроможність працювати в умовах дефіциту часу та інформації, відкритість та готовність до співробітництва, вміння дипломатично вирішувати конфлікти та працювати в команді є запорукою вміння порозумітися з колегами, партнерами чи клієнтами та високої результативності діяльності підприємства чи організації. Обрання ефективної форми спілкування допоможе економісту передбачити розвиток діалогу ще на його початковій фазі та наперед визначити можливі варіанти відповідей співрозмовника з метою уникнення непорозуміння чи одержання небажаного результату, а також допоможе заощадити час, налагодити співпрацю з іншими підприємствами та забезпечити розуміння поданих ідей партнерами чи клієнтами.

Отже, вважаємо, що формування особистості сучасного інженера-педагога економічного профілю має бути засновано на загальній структурі діяльності, а також на особливостях структури економічної діяльності і якостях, необхідних для здійснення цієї діяльності та динаміки її розвитку. На основі професіограми визначено структуру діяльності інженера-педагога в основу якої покладена модель формування професійно значущих якостей особистості фахівця []. Структура діяльності інженера-педагога економічного профілю реалізується в чотирьох компонентах професійних умінь: проектувальні, конструктивні, організаторські, гностичні. Його професійну майстерність передбачає успішне вирішення завдань відповідно до цілей, що стоять перед суспільством, високим рівнем мотивації професійної діяльності та вмінням вирішувати економічні завдання.

Аналіз системи професійних умінь фахівця виявив зміст діяльності і виділив необхідні знання, вміння та навички, які необхідно формувати в навчально-виховному процесі. Основними чинниками, що визначають рівень підготовленості інженера-педагога економічного профілю до професійної діяльності є:

- вираженість професійної спрямованості (мотивації) і професійно значущі якості особистості фахівця;
- рівень фундаментальної (базової) підготовки;
- рівень знань і навичок у сфері майбутньої діяльності;
- рівень активності самоосвіти.

Відповідно до освітньо-кваліфікаційних характеристик (ОКХ) Державного стандарту підготовки спеціалістів-економістів виявлені необхідні знання, вміння та навички, які необхідно формувати в навчально-виховному процесі. До їх складу належать:

знання:

- законодавчі та нормативні правові акти, методичні матеріали з планування, обліку та аналізу діяльності підприємства;
- організацію планової роботи;
- порядок розроблення перспективних і річних планів господарсько-фінансової та виробничої діяльності підприємства;
- порядок розроблення бізнес-планів;
- планово-облікову документацію;
- порядок розроблення нормативів матеріальних, трудових і фінансових витрат;
- методи економічного аналізу та обліку показників діяльності підприємства і його підрозділів;
- методи визначення економічної ефективності впровадження нової техніки і технології, організації праці, раціоналізаторських пропозицій та винаходів;
- методи і засоби проведення обчислювальних робіт;
- правила оформлення матеріалів для укладання договорів;
- організацію оперативного і статистичного обліку;
- порядок та терміни складання звітності;
- вітчизняний і зарубіжний досвід раціональної організації економічної діяльності підприємства в умовах ринкової економіки;
- економіку, організацію виробництва, праці та управління;
- основи технології виробництва;
- ринкові методи господарювання;
- можливості застосування обчислювальної техніки для здійснення техніко-економічних розрахунків і аналізу господарської діяльності підприємства, правила її експлуатації;
- основи трудового законодавства;
- правила і норми охорони праці.

Вміти:

- виявляти проблеми економічного характеру під час аналізу конкретних ситуацій, пропонувати способи їх вирішення і оцінювати очікувані результати;
- систематизувати й узагальнювати інформацію, підготовлювати довідки й огляди з питань професійної діяльності, редагувати, реферувати тексти;
- використовувати основні і спеціальні методи економічного аналізу інформації в сфері професійної діяльності;
- розробляти й обґрунтовувати варіанти ефективних господарських рішень;
- критично оцінювати з різних сторін поведінки економічних агентів, тенденцій розвитку об'єктів у сфері професійної діяльності;
- володіти комп'ютерною технікою на рівні користувача для рішення економічних задач.

Рішенням проблеми формування професійних якостей майбутніх фахівців нами бачиться в цілеспрямованому педагогічному проектуванні, яке включає в себе: розробку навчального комплексу, що містить навчання, наповнене елементами майбутньої професійної діяльності, що є передумовою формування в майбутніх фахівців потрібних професійних якостей. У комплексі повинні бути сплановані спеціально створені навчально-педагогічні ситуації, що передбачають взаємодію між студентами, колективом навчальної групи і педагогами, в результаті яких виявляються і розвиваються професійні якості майбутніх фахівців.

Так Е. Башкесва зазначає, що основними групами чинників, що визначають розвиток професійно значущих якостей є:

1. внутрішні - мотиви, суперечності між реальними вимогами та уявленнями про професію і особистісними характеристиками;
2. зовнішні - соціальні та економічні, загальнокультурні (вимоги до особистості фахівця, ступінь розвитку сфери діяльності, суспільний престиж професії);
3. процесуальні - організаційно-педагогічні чинники.

Нами зроблено акцент на останню групу чинників, що пов'язані з формами організації підготовки майбутніх економістів, до яких відносяться:

- теоретичні - лекції, семінари, консультації, факультативи;
- спрямовані на практичну підготовку - практичні заняття, лабораторні практикуми, ділові ігри, виробничо-технічні ситуації, виробнича практика;
- самостійні позааудиторні заняття, курсове та дипломне проектування.

Отже, однією з важливих завдань професійної підготовки є розкриття потенціалу особистості, що забезпечує вдосконалення самої діяльності, а також і самої особистості. Для підвищення якості підготовки фахівців до професійної діяльності необхідно приділити особливу увагу формуванню такої цілостності в структурі особистості фахівця, як професійна спрямованість і відповідальність. Розвиток професійної спрямованості студентів у ВНЗ визначається попереднім виразом позитивного ставлення до професії і мотивами, що стоять за ними [1].

Таким чином, змінною, що визначає структуру професійно значущих якостей майбутнього фахівця, є передусім професійна спрямованість і відповідальність. Чим більше студент у процесі виробничих і навчальних практик, вивчення спеціальних дисциплін дізнається про свою майбутню роботу, чим більше опановує він навички фахівця при виконанні обов'язків, тим вище буде рівень сформованості необхідних для його майбутньої діяльності якостей.

Отже, професійна підготовка інженерів-педагогів економічного профілю високого рівня вимагає нових підходів у викладанні відповідних дисциплін, при яких формування знань в галузі спеціалізації повинно поєднуватися з набуттям практичних навичок роботи під час вирішення професійних завдань [1]. А отже, критеріями сформованості професійних знань будуть виступати:

- рівень розвитку пізнавальної активності і спрямованості особистості;
- обсяг, узагальненість, системність професійних знань;
- характер мислення, відкритість пошуку, творче, нестандартне осмислення дійсності;
- вміння переносити знання і використовувати їх у різних ситуаціях.

Висновки та перспективи подальших досліджень.

Отже, у статті визначені особливості формування професійно важливих якостей інженерів-педагогів економічного профілю. Значущими професійними якостями виступають: відповідальність, організованість, практичність, цілеспрямованість та наполегливість у досягненні поставленої мети, здатність до аналітичного, системного та логічного мислення, спроможність протягом довгого періоду часу займатись одноманітним видом діяльності, спроможність працювати в умовах дефіциту часу та інформації, відкритість та готовність до співробітництва, вміння дипломатично вирішувати конфлікти та працювати в команді, висока працездатність та інші.

Однак зазначимо, що однією з центральних проблем підготовки інженерів-педагогів економічного профілю є дослідження професійних якостей як визначальної характеристики спеціаліста, що дозволяє людині максимально виявити свої здібності й творчо опанувати професію. Одним із найважливіших завдань професійної підготовки у вищих навчальних закладах є формування у майбутнього фахівця професійно важливих якостей. Професійно важливі якості є потенціалом формування особистості і розвиваються відповідно до періодів професійної соціалізації. Реалізація професійного потенціалу відбувається в трудовій діяльності, в процесі якої професійні якості фахівця отримують подальший розвиток. Вони проходять перевірку в умовах динамічно мінливого ринку праці. Рівень розвитку професійних якостей фахівця визначає його положення в соціумі, професійний успіх і конкурентоспроможність на ринку праці.

Саме тому для того, щоб рівень підготовки інженерів-педагогів економічного профілю відповідав сучасним вимогам, вищим навчальним закладам необхідно вдосконалювати зміст професійної освіти, навчальні програми.

Перспективами подальших пошуків вбачаємо розробку методики формування професійних якостей інженерів-педагогів економічного профілю при вивченні дисципліни «Антикризове управління підприємством», що є особливо актуальним у період адаптації.

Список використаних джерел

1. Брановский Ю. С. Методическая система обучения предметам в области информатики студентов нефизико-математических специальностей в структуре многоуровневого педагогического образования : дисс. ... доктора педагогических наук: 13.00.02 / Ю. С. Брановский. – М., 2006. – 378 с.
2. Давыдов В. В. Теория развивающего обучения / В. В. Давыдов – М. : Академия, 2004. – 288 с.
3. Кикоть В. Я. Проблемы управления и пути развития профессиональной подготовки слушателей вузов России : монография / В. Я. Кикоть. – СПб. : Санкт-Петербургская академия МВД России, 2005. – 205с.
4. Коваленко О. Підготовка інженерів-педагогів: нові підходи / О. Коваленко // Професійно-технічна освіта. – 2006. – № 1. – С. 7-10.
5. Леонтьева В. В. Компьютеризация и креативная педагогика / В. В. Леонтьева, М. А. Щербина // Высшее образование в России. – 2001. – № 3. – С. 138-141.
6. Лернер И. Я. Дидактическая система методов обучения / И. Я. Лернер – М. : Наука, 1976. – 52 с.

References

1. Branovskij, JuS 2006, 'Metodicheskaja sistema obuchenija predmetam v oblasti informatiki studentov nefiziko-matematicheskijh specialnostej v strukture mnogourovnevnogo pedagogicheskogo obrazovanija', Doct.ped.n. thesis, Moskva.
2. Davydov, VV 2004, *Teorija razvivajushhego obuchenija*, Akademiya, Moskva.
3. Kikot, VJa 2005, *Problemy upravlenija i puti razvitija professionalnoj podgotovki slushatelej vuzov Rossii*, Sankt-Peterburgskaja akademiya MVD Rossii, Sankt-Peterburg.
4. Kovalenko, O 2006, 'Pidhotovka inzheneriv-pedahohiv: novi pidkhody', *Profesijno-tekhnichna osvita*, no. 1, pp. 7-10.
5. Leonteva, VV & Shherbina, MA 2001, 'Kompjuterizacija i kreativnaja pedagogika', *Vyshee obrazovanie v Rossii*, no. 3, pp. 138-141.
6. Lerner, IJa 1976, *Didakticheskaja sistema metodov obuchenija*, Nauka, Moskva.

Стаття надійшла до редакції 10.10.2015 р.